

Bebyggelsen på Grindflekken i Øvre Rendal

Hva en branntakstbeskrivelse fra 1886 og et gammelt bilde kan fortelle.

Av Amund Spangen

Bebyggelsen på Grindflekken i 1989. Fra venstre: Bur, grishus, fjøs, stall, våningshus.

Bak uthusrekka sees taket på hovedbygningen, bygd ca. 1900. Foto: Musea i Nord-Østerdalen, Amund Spangen, 1989.

«Udskrift
af den for Rendalens Thinglags autoriserede Bran-
taksationsprotokol.

Aar 1886 den 21 Januar blev ifølge Rekvisition fra
Gaardbruger Gjermund P. Grindflekken en Brand-
taksationsforretning afholdt over Bygningerne paa
hans Gaard Lnr 131, Grindflekken. Forretningen af-
holdtes ved Stedets Lensmand i Overvær og Medbetje-
ning af undertegnede Taxationsmænd.

Hvorda! Lensmanden fremlagde Rekvisitionen af

15de dennes med paategnet Beramelse. Dette Doku-
ment indtages her:

Hr. Lensmand Enevoldsen.

Ifald det falder sig beleiligt for Dem, ønskede jeg gjer-
ne, at De kom hid og holdt Brandtakst over mine Huse
paa førstkommende Tirsdag 21 Dennes.

Undset 15 Januar 1886

Ærb.

Gj. P. Grindflækken

Beramelse

Nævnte Takstforretning berames herved til Afholdelse Torsdagen den 21 Dennes KL. 11 Formiddag, hvortil indkaldes Eieren og de faste Brandtaksationsmænd Ole Eriksen, John Enkegaarden og S.G. Undset.

Rendalens Lensmandsktr. 19de Januar 1886

Enevoldsen

For Mændstilsigelsen beregnes 2 - to - kr 40 - firti Øre

Enevoldsen

Rekvirenten var tilstede og foreviste Gaardens Bygninger, disse blev derpaa - efterat være opmaalte og

undersøgte - takseret saaledes:

1. En enetages Hovedbygning, hvis Røst dog er gjenembrudt ved en Opbygning fra dens Midte, opført af Tømer og Bord, 16 m. lang, 8 m. bred og 5 m. høi, til underste Røst, Opbygningen gaar over Bygningens Bredde og hæver sig 1½ M over det indre Røst i en Længde af 6 M. Bygningen, der er opført paa en 1½ M tyk og gennemsnitlig 1½ M høi Graastensmur, har 2de Kjældere i denne, 2 Skortenspiber, den ene opført fra Grunden af og den anden fra Ramen, Tag af Træstikker med Undertag af Næver, Jord og Lækter, 16

«En enetages Hovedbygning, hvis Røst dog er gjenembrudt ved en Opbygning fra dens Midte».

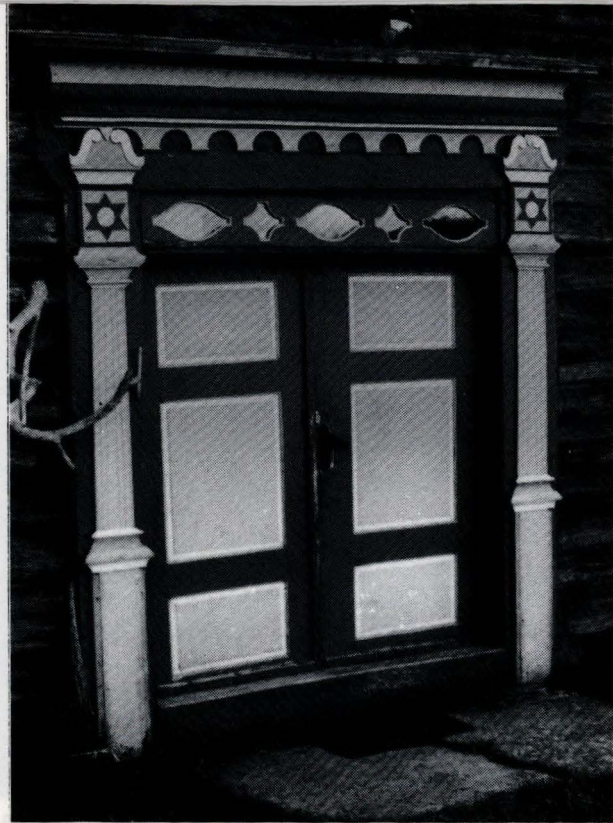
Foto: Musea i Nord-Østerdalen, Amund Spangen, 1989.

Fag Vinduer, deraf 12 dobbelte, 10 Døre, deraf 1 dobbelt Indgangsdør. Foruden Gang underst og i den midtre Tilbygning, har Bygningen en større Stue, Kjøkken, Spiskamer, 3de Se(n)geværelser, deraf et større i den midtre Opbygning.

Denne Bygning, der er i god Stand og malet for en Del med Oliefarver indvendig, takseredes saaledes:

a. Grundmur med Kjælder	Kr. 500,00
b. Bygningens øvrige dele	4500,00
derhos takstsattes 1 Komfur i Kjøkkenet og 4 Kakkellovner i Bygningen forøvrigt, Alt af Malm tilsammen for	180,00
	<hr/> 5180,00»

Bygningen som er oppført som nr. 1 i branntakstbeskrivelsen fra 1886 står fortsatt og utgjør «sørveggen» i firkanttunet på Grindflekken. Huset var ganske forfallent, men for noen år sia ble det istandsatt og er i dag bolig for Idun og Egil Grindfleck. Restaureringsarbeidet er blitt utført med nennsomhet og med respekt for et fint, gammelt hus. En har klart å bevare særpreg og atmosfære. Branntakstbeskrivelsen fra 1886 levner ingen som helst tvil om at dette er den enetasjes hovedbygningen som står oppført som nr. 1. Den ene av pipene er revet, et par rom har fått forandret funksjon, men huset har den samme rominndelingen og det samme antall vinduer og dører, «og malet for en Del med Oliefarver indvendig». Over vinduene på langveggene i stua står følgende malte innskrifter: «Grindflækken, 1872, Peder Giermundsen, Ingeborg Pedersdr.» Gjermund P. Grindflækken, som fikk taksert bebyggelsen i 1886, er sønnen til Peder Giermundsen og Ingeborg Pedersdr. som ifølge innskriftene fikk malt stua i 1872. Spørsmålet er om når stua ble bygd. Stuetypen med et slikt oppbygg på midten, slik som den gamle hovedbygningen på Grindflekken har, kalles lokalt et kaffekvennhus. Kaffekvennhus utgjør et særtrekk i byggeskikken i Nord-Østerdalen. Branntakstbeskrivelsen kan altså gi viktig informasjon om denne særegne hustypen, om utbredelsesom-

«... Døre, deraf 1 dobbelt Indgangsdør».

Foto: Musea i Nord-Østerdalen, Amund Spangen, 1989.

råde, om alder og om hva slags funksjon den hadde på garden. Men den lokale betegnelsen, «kaffekvennstue» finner vi aldri i protokollen.

Branntakstbeskrivelsen fortsetter:

«2. En toetages Staldbygning

opført af Tømmer og Bord, beliggende 18 M. i Nord-aust fra Bygningen Nr 1, 18¼ M. lang, 8 M. bred og 6¾ M. høi, indeholdende foruden Stalden, der er indredet til 6 Heste, Staldskjul, Vedskaale, Slibestensrum og Vognskjul. Bygningen har Tag af Træstikker paa Undertag af Bord, en Indkjørselsbro til Staldtrævet der i flere Afdelinger gaar over hele Røstetasjen, 6 Døre deraf 2 dobbelte, heraf en dobbelt Indkjørselsdør og 3 Fag Vinduer, den er forøvrigt malt utvendig og

er i god Stand,
den takstsettes for

3000,00

3. Et toetages Saufjøs

opført af Tømmer og Bord, beliggende 2 M. i Nord for Bygningen Nr. 2, 7½ M. lang, 6 M. bred og 5¼ M. høi med Hørum i 2 Etage eller paa Trævet, og Tag af Bord, Næver og Jord samt Indkjørselsbro til Høtrævet og endelig forsynet med 2 Døre et Fag Vinduer, i brugbar Stand, takstsettes for

400,00

4. En enetages «ny» Fjøsbygning

opført af Tømmer og Bord, beliggende ¾ M. Nord for Bygningen Nr. 3, 26 M. lang, 8 M. bred og 6 M. høi indredet til 24 (stk) stort Fæ og forsynet med Hørum i østre Del, til Røsteetagen fører en 2 M. lang og 2½ M. bred Indkjørselsbro af Trævirke; den har desuden aabne Gang tvers over Bygningen, et Rum i Østre Ende til opbevaring for Mose og andet Fodersurogat. Denne Bygning, i hvis Grundmur af Graasten, der er 1¼ M. tyk og 2½ M. høi gjennemsnitsvis, er indredet Gjød-selkjælder har forøvrigt Tag af Træstikker paa Underlag af Bord, 3 Døre, dobbelte, og 4 Fag Vinduer, den takstsettes som en i god Stand værende Bygning, den er opført af gode Materialer saaledes:

a. Grundmur med Gjød-selkjælder for Kr. 500,00

b. Bygningens øvrige Dele 2500,00

3000,00

5. Et enetages Grisehus,

opført af Tømmer og Bord, beliggende ¼ M. i Nord for Bygningen Nr. 4, 5¼ M. lang, 3¼ M. bred og 2¾ M. høi og forsynet med Tag af Bord, Næver og Jord 1 Fag Vinduer og 1 Dør, i brugbar stand, takstsettes for

80,00».

Beskrivelsen av hus nr. 2 til 5 gjelder mesteparten av uthusrekka, «vestveggen» i tunet, som altså inne-

holdt stall, sauufjøs, kufjøs og grisehus. Beskrivelsen gir opplysninger om byggekonstruksjon, byggematerialer, funksjoner, størrelse, antall etasjer, antall vinduer og dører, beliggenhet i tunet, fasadebehandling, vedlikeholdstilstand osv. Husa er delvis de samme som fortsatt står i tunet. Kufjøset, slik det står i dag, svarer nøyaktig til beskrivelsen fra 1886, mens de andre husa oppgjennom åra har undergått forandringer.

Vi fortsetter med å sitere fra branntakstbeskrivelsen:

«6. En toetages Ladebygning,

opført af Tømmer og Bord, beliggende 4½ M. i Nord for Bygningen Nr. 4, 12½ M. lang, 7½ M. bred og 6 M. høi, indeholdende Træskelade, Logulv, Halmskaale og 2de andre Rum og forsynet med Tag af Træstikker paa Underlag af Bord, en Indkjørselsbro af Trævirke 2½ M. lang og 2½ M. bred samt 2 Døre, deraf en dobbelt Indkjørselsdør. Bygningen der er i god Stand, takstsettes for

1500 Kr.

En i søndre Røst anbragt Madklokke af Malm takstsettes underet med det Taarn af Trævirke hvori den er anbragt for

20,00.

7. En toetages Loftsbygning

opført af Tømmer og Bord, beliggende 6 M. i Nordøst for Bygningen Nr. 5, 12¼ M. lang, 6 M. bred og 7½ M. høi, indeholdende foruden den aabne Svalgang, 7 forskjellige Rum og forsynet med 9 Døre, 3 Fag Vinduer og Tag af Bord, Næver og Jord, i brugbar Stand, takstsettes for

1000,00.

8. En gammel enetages Stuebygning

beliggende 4½ M. i Nordøst for Bygningen Nr. 7, 8¼ M. lang, 6½ M. bred og 4 M. høi, opført af Tømmer og Bord, indeholdende en Stue, med Kaave i Baggrunden og Ram eller Sengeloft samt Kjælder i Bygningens Grundmur. Som Indgangssval tjener en lille 2 Etages tømret Forbygning, der fra gamlet af benævnes «Barfrø» og som i 2den Etage har et særskilt Rum (Klædesloft), denne Tilbygning er 4½ M. høi, 2½ M. lang og

Gammel akvarell som viser tre hus som sto på Grindflekken. Fra venstre: Låvebygning, loftsbygning og barfrøstue. Bildet henger på Bull-museet, ukjent kunstner.

3¼ M. bred. Denne Bygning, der har en Murpibe, opført fra Grunden af, 5 Fag Vinduer og 2 Døre, samt Tag af Bord, Næver og Jord, takstsattes for 700 Kr
En 2 Etages Kakkellovn i denne Bygning takstsattes for 20
720,00».

Om disse tre husa, en låvebygning, en loftsbygning og ei barfrøstue, visste en inntil midten av 1960-åra ingen ting. Under en begravelse i Rendalen gikk Egil Grindfleck og så på noen bilder som hang på veggen i Kjerkjestua. Motivet på et av dem var tre gamle hus og Melchior Larsen fortalte han da at de husa hadde stått på Grindflekken. Melchior Larsen (Melchior O. Undset), som var født i 1892, og som altså var en eldre

mann på dette tidspunktet, hadde tilknytning til Grindflekken, ettersom han som nygift hadde bodd der, i «kaffekvenna» (hus nr. 1 i branntakstbeskrivelsen). Da far til Egil Grindfleck, Johan Gjermundsen Grindfleck, f. 1892, fikk høre det som Melchior Larsen hade fortalt, kunne han huske at loftsbygningen hadde stått da han var smågutt. Loftsbygningen må følgelig ha blitt revet omkring århundreskiftet. Den var ihvertfall revet i 1904, da det på nytt ble holdt branntakst på garden.

Branntakstbeskrivelsen fra 1886 bekreftet det som Melchior Larsen hadde fortalt og den stemmer godt overens med det bilder viser og den forklarer enkelt og greit hvor i tunet de tre husa hadde stått. Hus 2 - 6 lå tydeligvis på ei rekke i retning sør-nord. Loftsbygningen (nr. 7) lå nordøst for låvebygningen (nr. 6) og bar-

frøstua nordøst for loftsbygningen igjen. Loftsbygningen og barfrøstua har altså dannet en av «veggene» i tunet.

Det som Melchior Larsen fortalte om bildet i Kjerkjestua i Øvre og det som står å lese i branntakstbeskrivelsen er stort sett det en vet om de tre husa som sto på Grindflekken, men som for lengst er revet. Det synes rester etter det som sannsynligvis har vært ei låvebru og gråstensmuren lengst nord i tunet kan vel ha vært fundamentet under tidligere hus. Det blir fortalt at da barfrøstua ble revet, ble barfrøet fraktet opp på setra og satt opp igjen der, og at tømmeret fra bygnin-gene som ble revet ble brukt da den nye hovedbygningen ble satt opp ca. 1900. Ifølge tradisjonen har vi grunn til å tro at ihvertfall loftsbygningen ble revet like før den nye hovedbygningen ble bygd. I Rendalstunet på Glomdalsmuseet står det to loftsbygninger, de er fra Søndre Høye og Nedre Hanestad. I Gamle Prestgar'n Bullmuseet, står en loftsbygning som opprinnelig er fra Bjønngarden, den har noen år stått på Øvre Hane-stad. Disse tre bygningene representerer denne bygningstypen i Rendalen. Loftsbygningen på Grindflek-ken har tydeligvis liknet mest på dem som står på Glomdalsmuseet. Likesom kaffekvennhuset er barfrøstua særmerkt for byggeskikken i Østerdalen. Barfrøstuene hørte særlig Stor-Elvdal og Rendalen til, men hadde utbredelse i de andre østerdalsbygdene og-så. De eldste barfrøstuene ble bygd tidlig på 1700-tallet, og det ble bygd mange av dem. Utover 1800-tallet ble de fleste revet (bl.a. på grunn av bygnings-tekniske mangler) og barfrøstua på Grinflekken var ei av de mange som led den skjebnen. Barfrøstua om-tales i branntakstbeskrivelsen som «en gammel eneta-ges Stuebygning». Det var antakelig den som var ho-vedbygning på garden før kaffekvennhuset ble bygd. (Hus nr. 1). Det går ellers fram av beskrivelsen at barfrøstua var ei vanlig østerdalsstue med inngang fra barfrøet inn i stuerommet, og med kove i den ene en-den. Denne stuetyper var bortimot enerådende over store deler av Østlandet, derfor blir den i byggeskikk-

geografien kalt «akershusisk stuetype». Men barfrøet som altså bare hører Østerdalen til, var tømret i to eta-sjer, noe som var vanlig i Rendalen, mens det i Stor-Elvdal og Nord-Østerdalen var bindingsverk i første og laftet annen etasje. Kartet stemmer altså med ter-renget.

Lengst nord i tunet på Grindflekken står det i dag et temmelig stort uthus som blant annet inneholder to omtrent like store stabbur og over døra står årstallet 1748.

Stabbura er blitt flyttet til nåværende tomt. Tidlige-re, før det ble bygd ny hovedbygning, dannet stabbura og eldhuset (hus nr. 11) «østveggen» i tunet. På stab-burstaket ser vi i dag matklokka som i branntakstbe-skrivelsen nevnes i omtalen av hus nr. 6, låvebyg-ningen.

Vi siterer videre fra branntakstbeskrivelsen:

«9. Et toetages Stabbur,

opført af Tømmer og Bord, beliggende 42 M. i Sydøst fra Bygningen Nr. 8, 5 M. lang, 3¼ M. bred og 4¼ M. høi, indeholdende 2 Rum og forsynet med 1 Dør, 1 Fag Vinduer og Tag af Bord, Næver og Jord, i god Stand, takstsattes for

400,00.

10. Et toetages Stabbur,

opført af Tømmer og Bord, beliggende 2 M. i Sydøst for Bygningen Nr. 9, 5 M. lang, 4 M. bred og 4¼ M. høi, indeholdende 2 Rum og forsynet med Tag af Bord, Næver og Jord, 1 Dør og 1 Fag Vinduer, i brugbar Stand, takstsattes for

400,00.

11. Et enetages Ildhus,

opført af Tømmer og Bord, beliggende 22 M. i Sydvest for Bygningen Nr. 10 og 6 M. i Øst for Bygningen Nr. 1, 11¼ M. lang, 5¼ M. bred og 3¼ M. høi, foruden selve Ildhuset eller Bryggerhuset - hvori en Murpibe med Ildsted har Bygninen i østre Ende et Rum, der be-nyttes til «Kopbod», den er forsynet med 4 Døre, 4 Fag Vinduer og Tag af Bord, Næver og Jord,

Tunet på Grindflekken sett fra sør. I bakgrunnen uthuset som blant annet inneholder to gamle stabbur. Til høyre hovedbygningen fra 1900. Til høyre for og parallelt med denne bygningen går nyeveien. Der sto stabbura før de ble flyttet. Den gamle veien gikk gjennom tunet.
Foto: Musea i Nord-Østerdalen, Amund Spangen, 1989.

i brukbar Stand, takstsattes for 300,00
Tilsammen Kr. 16000,00
skriver seksten Tusinde Kroner.

Eieren, der blev gjort bekjendt med det nu Nedskrevne erklærede paa Anledning at han Intet havde at erindre hverken med Taksterne eller Bygningers - Beskrivelse.

Taksationsmændene attestede Taksternes Forsvarlighed og Murpiberne samt Ildstedernes Godhed og Reglementsmaessighed. Lensmanden fandt Taksterne passende og Piberne og Ildstederne i god Stand. Bestyrer og Mænd erklærede sig derhos enige i at der ikke kan være Spørgsmaal om at henhøre de her takstsatte Bygninger til Kjøbstedsafdelingen. Forretningen blev oplæst, vedtaget af Mændene som riktig og derpaa sluttet.

Enevoldsen
O. Eriksen J. Enkegaarden S.G. Undset. »

Ca. 1900 ble det bygd ny hovedbygning og den 20. januar 1904 ble det holdt branntakst, og da hadde det ikke vært holdt takst sia «vår» takst fra den 21. januar 1886. I takspapira fra 1904 står det:

«Efter forannævnte Brandtaxtforretning hvoraf Udskrift havdes tilstede, findes paa Eiendommen desuden følgende, den Samme tilhørende, forsikrede Bygninger:

2 Stuebygning før som No (Littera)	1
3 Stald	2
4 Sauvfjøs	3
5 Fjøs	4
6 Lade	6
7 Stabbur	9
8 Do.	10

Fra branntakstbeskrivelsen fra 1886, mangler altså følgende hus:

5 Grisehus	8 Stuebygning (barfrøstua)
7 Loftsbygning	11 Ildhus.